

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ

МАЛЮТА ЛЮДМИЛА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 330.341.1

**ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
МАШИНОБУДУВАННЯ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Андрушків Богдан Миколайович,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя Міністерства
освіти і науки, молоді та спорту України,
завідувач кафедри менеджменту
підприємницької діяльності

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Нижник Віктор Михайлович,
Хмельницький національний університет
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту
України, проректор з фінансово-економічної
діяльності

кандидат економічних наук
Колесніков Андрій Павлович,
Тернопільський національний економічний
університет Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України,
доцент кафедри економіки підприємств і
корпорацій

Захист відбудеться “23” лютого 2011 р. о 13³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.052.05 у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя за адресою: 46001, м. Тернопіль, вул. Білогірська, 2, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя за адресою: м. Тернопіль, вул. Руська, 56.

Автореферат розісланий “19” січня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

О. А. Сороківська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В Україні, що стала на шлях активних ринкових реформ, власне машинобудування завдяки величезним потенційним можливостям аграрного сектору економіки може сповна враховувати вітчизняну специфіку сільськогосподарського виробництва і переробки його продукції. Разом із тим сучасний розвиток підприємств сільськогосподарського машинобудування не відповідає потребам часу, і тому вони не завжди конкурентоспроможні.

Ключем до підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського машинобудування є активізація інноваційної діяльності підприємств галузі. За допомогою інновацій більшість європейських країн не тільки пододала спад в економіці, а й забезпечує її структурну перебудову і насичує ринок різноманітною конкурентоспроможною продукцією. Створення, впровадження і значне поширення нових товарів, послуг, технологічних процесів стають вирішальними факторами зростання обсягів виробництва, зайнятості населення, залучення інвестицій, поліпшення якості продукції, економії трудових і матеріальних ресурсів, удосконалення організації виробництва й підвищення його ефективності.

Із урахуванням означених умов актуальними є дослідження, спрямовані на обґрунтування формування механізму активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування в контексті вдосконалення організації ринку сільгосптехніки та підвищення її конкурентоспроможності.

Фундаментальні дослідження інновацій та інноваційних процесів у економіці здійснили вчені-класики: П. Друкер, С. Фріман, Й. Шумпетер, М. Кондратьєв, М. Туган-Барановський. Проблеми інноваційного розвитку держави та підприємств досліджують вітчизняні науковці: Б. Андрушків, Л. Антонюк, Ю. Бажал, А. Власова, О. Волкова, А. Гальчинський, Н. Гончарова, С. Ілляшенко, М. Йохна, В. Кардаш, Н. Краснокутська, А. Колесніков, О. Кузьмін, О. Лапко, В. Нижник, О. Собко, В. Стадник, В. Терехов, О. Устенко, П. Харів, і зарубіжні фахівці: І. Ансофф, Л. Водачек, Б. Санто, Б. Твісс, Р. Фатхутдінов та інші. Що стосується проблем активізації інноваційної діяльності та формування конкурентного середовища підприємств сільськогосподарського машинобудування, то вони певною мірою розглянуті у працях учених: Я. Білоуська, П. Денисенка, О. Дмитрашка, М. Єсепчука, В. Іванишина, В. Кравчука, Г. Підлісецького, І. Тивоненка, А. Шпилька й інших науковців.

У роботах цих учених нагромаджений чималий теоретичний і практичний досвід дослідження розвитку інноваційного підприємництва,

розкриті окремі аспекти інноваційної діяльності сучасних суб'єктів господарювання, а також її вплив на економічну систему.

Незважаючи на багатогранність наукових розробок та досліджень зазначених проблем, актуальними залишаються питання обґрунтування формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування, що й зумовило вибір теми, мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація пов'язана з виконанням наукових досліджень, передбачених планами науково-дослідної роботи кафедри менеджменту підприємницької діяльності Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя в рамках держбюджетної кафедральної теми “Наукові аспекти структурної перебудови народногосподарського комплексу Тернопільської області” (державний реєстраційний № 0103U003061) та держбюджетної теми “Науково обґрунтована реструктуризація економіки регіону” (державний реєстраційний № 0106U000130). Особисто автор обґрунтувала нові підходи до інноваційного розвитку машинобудівних підприємств регіону, спроможних забезпечити потреби сільського господарства у новій техніці (довідка № 3325 від 24. 11. 2010 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у комплексному науковому й практичному розв'язанні проблеми формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної техніки на вітчизняному та міжнародному ринках.

Для досягнення окресленої мети необхідно вирішити такі основні завдання:

- поглибити теоретико-концептуальні основи інноваційної діяльності та структуризації інноваційного процесу, дати визначення активізації інноваційної діяльності;

- визначити та структурувати складові економічного механізму активізації інноваційної діяльності вітчизняних підприємств;

- комплексно оцінити інноваційну діяльність підприємств сільськогосподарського машинобудування і фактори, що впливають на її активізацію;

- обґрунтувати необхідність оновлення продукції підприємств галузі й з'ясувати її вплив на якість, конкурентоспроможність та ефективність виробництва;

- запропонувати основні напрями інноваційного розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування та обґрунтувати економіко-математичну модель для розподілу фінансових ресурсів за визначеними напрямами;

- розробити алгоритм побудови інтегрованої моделі активізації інноваційної діяльності;

- удосконалити організаційно-економічний механізм інфраструктурного забезпечення розвитку ринку інноваційної продукції та засоби інформаційного і маркетингового забезпечення активізації інноваційної діяльності.

Об'єктом дослідження є інноваційна діяльність підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Предметом дослідження визначено сукупність теоретичних, методичних і прикладних питань, пов'язаних із формуванням економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є наукові напрацювання, викладені в працях вітчизняних і зарубіжних учених щодо інноваційного розвитку промислових підприємств та забезпечення активізації їх інноваційної діяльності, а також законодавчі й нормативні акти.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань у роботі застосовані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема: метод теоретичного пошуку, історичний, діалектичний, абстрактно-логічний методи – для дослідження понятійно-категоріального апарату (розд. 1, підр. 1.1); передумов, етапів розвитку інноваційних процесів й інноваційної діяльності підприємств (розд. 1, підр. 1.2); системний аналіз та синтез – для опрацювання розробок вітчизняних і зарубіжних дослідників при визначенні концептуальних підходів до інноваційного розвитку й активізації інноваційної діяльності підприємств (розд. 1, підр. 1.3; розд. 3, підр. 3.1); економіко-статистичний – для оцінювання стану ринку сільськогосподарської техніки та рівня інноваційної активності підприємств сільгоспмашинобудування (розд. 2, підр. 2.2); графічний – для наочного зображення динаміки розвитку сільськогосподарського машинобудування, інноваційної активності підприємств галузі та показників упровадження інновацій (розд. 2, підр. 1.2, 2.2); анкетування – для опитування й аналізування інформації щодо активізації інноваційної діяльності підприємств (розд. 2, підр. 2.2); експертних оцінок – для виявлення чинників, що впливають на активізацію інноваційної діяльності підприємства (розд. 2, підр. 2.2); економіко-математичний – при обґрунтуванні необхідності інноваційного оновлення підприємств сільськогосподарського машинобудування, виявленні його впливу на ефективність виробництва, якість і конкурентоспроможність продукції (розд. 2, підр. 2.3); порівняння, групування, моделювання – для обґрунтування економіко-математичної моделі оптимізації розподілу фінансових ресурсів за визначеними напрямками інноваційного розвитку; формування інтегрованої моделі активізації інноваційної діяльності та

організаційно-економічного механізму інфраструктурного забезпечення створення і комерціалізації новацій (розд. 3, підр. 3.2, підр. 3.3).

Інформаційною основою дослідження є вітчизняні й закордонні публікації вчених і спеціалістів-практиків із проблем активізації інноваційної діяльності, закони та нормативні документи органів влади України з економічних питань, офіційні матеріали Міністерств промислової політики й аграрної політики України, Державного департаменту тракторного та сільськогосподарського машинобудування, дані Державного комітету статистики України, матеріали науково-практичних конференцій, періодичних видань і мережі Інтернет, статистична та фінансова звітність підприємств галузі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування, зокрема:

вперше розроблено:

- інтегровану модель активізації інноваційної діяльності вітчизняних підприємств у контексті ланцюга “державна–освіта і наука–підприємництво”, що спроможна забезпечити науковий, економічний та соціальний ефекти прогресивного розвитку інноваційного підприємництва та суспільства загалом.

удосконалено:

- концептуальну схему дослідження проблеми інноваційного розвитку й активізації інноваційної діяльності, що, на відміну від відомої, враховує умови та особливості формування конкурентного середовища власне підприємств сільськогосподарського машинобудування;

- методичні підходи та систему показників для оцінки інноваційної активності підприємств, спрямовані на виявлення взаємозв’язків і взаємозалежностей основних складових (ресурсної, технологічної, ринкової) інноваційної діяльності;

- організаційно-економічний механізм інфраструктурного забезпечення розвитку ринку інноваційної продукції, в т.ч. засоби інформаційного і маркетингового забезпечення, які створюють сприятливі умови для активізації інноваційної діяльності підприємств;

набули подальшого розвитку:

- понятійний апарат у сфері інноваційної діяльності: зокрема розмежовано і вдосконалено категорії “інновація”, “інноваційний процес”, “інноваційна діяльність”, їх перелік доповнено визначеннями “активізація інноваційної діяльності”, “організаційно-інфраструктурне забезпечення”, “інтегрована модель активізації інноваційної діяльності”, “ринку інноваційної продукції”;

- методичні положення, що підкреслюють першочергову необхідність оновлення виробничого потенціалу та продукції підприємств

сільськогосподарського машинобудування, їх вплив на якість, конкурентоспроможність і ефективність виробництва, використання нових підходів до організації підготовки виробництва;

– концептуальні основи формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності, на основі якого визначено основні напрями інноваційного розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування і запропонований економіко-математичний інструментарій для розподілу фінансових ресурсів за визначеними напрямками.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у розробленні теоретичних положень та методичних рекомендацій щодо формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності, можливості їх використання у практиці управління вітчизняними підприємствами сільськогосподарського машинобудування.

Теоретичні положення дисертації використовують у навчальному процесі Тернопільського національного технічного університету під час викладання дисциплін: “Менеджмент організацій”, “Управління конкурентоспроможністю фірми”, “Інноваційний менеджмент”, “Інноваційна економіка”, “Прикладні аспекти формування ринку інновацій” (довідка № 2579 від 03. 12. 2009 р.).

Практичні результати дослідження прийняті до впровадження на підприємствах досліджуваної галузі: ВАТ “Тернопільський комбайновий завод” (довідка № 956 від 17. 11. 2009 р.), ВАТ “Чортківський завод “Агромаш” (довідка № 362 від 22. 10. 2009 р.), ПАТ “Ковельсільмаш” (довідка № 343 від 09. 11. 2010 р.).

Сформовані узагальнення, висновки і запропоновані пропозиції управління економіки Тернопільської обласної державної адміністрації використовує при формуванні стратегії інноваційного розвитку підприємств в умовах регіону (довідка № 01/1-1570 від 30. 11. 2009 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій ідеї та розробки щодо розв’язання проблеми формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності у галузі сільськогосподарського машинобудування належать особисто авторові. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї і положення, що становлять індивідуальний внесок автора і відображені у переліку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки, положення та результати дослідження були розглянуті і схвалені на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях: І міжнародній конференції “Стратегії розвитку України в глобальному середовищі” (м. Сімферополь, 2007), І міжнародній науково-практичній

конференції молодих вчених “Теоретична і прикладна економіка: задачі та перспективи” (м. Тернопіль, 2008), II міжнародній науково-практичній конференції “Особливості організації менеджменту інноваційної діяльності в умовах регіону” (м. Тернопіль, 2009); I всеукраїнській науковій конференції ТДТУ ім. І. Пулюя (м. Тернопіль, 2009); VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIV наукових конференціях ТДТУ ім. І. Пулюя (м. Тернопіль, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2010).

Публікації. Основні положення і найважливіші результати дослідження автор опублікувала самостійно та в співавторстві у 23 наукових працях загальним обсягом 12,7 д. а., з яких особисто авторові належить 7,4 д. а. У фахових наукових виданнях опубліковано 10 праць обсягом 3,8 д. а., в яких автору належить 3,1 д. а.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків викладених на 184 сторінках, списку використаних джерел із 168 найменувань на 16 сторінках, 10 додатків на 30 сторінках, офіційних документів про впровадження результатів дослідження. Робота містить 11 таблиць та 20 рисунків, з яких 7 – займають усю площу сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, зазначено на її зв'язок із напрямками наукових досліджень Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, окреслено мету та основні завдання, сформульовано об'єкт, предмет, методи дослідження, відображено наукову новизну, практичне значення отриманих результатів і особистий внесок здобувача, наведено дані щодо апробації результатів дослідження та публікацій за темою.

У **першому розділі “Теоретичні та прикладні аспекти активізації інноваційної діяльності промислових підприємств”** висвітлено теоретико-методичні підходи до визначення сутності та значення інновацій в умовах розвитку конкурентного середовища, уточнено і поглиблено понятійний апарат стосовно категорій “інновація”, “інноваційний процес”, “інноваційна діяльність”, “активізація інноваційної діяльності”, узагальнено класифікації інновацій, розкрито особливості моделювання, структуризації та організації інноваційного процесу, систематизовано й уточнено класифікацію факторів, що впливають на активізацію інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, досліджено характер взаємозв'язків інноваційної політики держави та економічних механізмів сприяння інноваційній активності і розвитку нових інноваційних структур.

При дослідженні проблеми активізації інноваційної діяльності визначено, що двома найважливішими завданнями в процесі її здійснення є створення новизни (науково-технічний аспект) і забезпечення комер-

ційного успіху новинки (економічний аспект), які тісно пов'язані між собою, до того ж, науково-технічна новизна інновації набуває значення тільки тоді, коли нововведення втілюється в інноваційний продукт, що має реальний попит на ринку і знаходить свого потенційного споживача.

У дисертації вдосконалено концептуальну схему дослідження проблеми інноваційного розвитку й активізації інноваційної діяльності в умовах формування конкурентного середовища та адаптовано її застосування до підприємств сільськогосподарського машинобудування; модифіковано класичну ланцюгову модель інноваційного процесу в лінійно-функціональну, домінуючим елементом якої підтверджено наявність зворотного зв'язку, що служить об'єднуючою конструкцією основних її складових. Обґрунтовано, що в ході створення інноваційного продукту важлива роль належить маркетингу, ефективність якого підтверджується лише у тому випадку, коли він своїми функціями попередньо охоплює основні етапи розвитку інновації: від прикладних досліджень і дослідно-конструкторських робіт до виробництва та збуту інноваційного продукту.

За результатами аналізування й узагальнення наукових джерел інформації та аналітико-статистичних матеріалів стосовно групування факторів впливу на активізацію інноваційної діяльності, враховуючи специфіку вітчизняної галузі сільськогосподарського машинобудування, визначено низку актуальних на сьогодні факторів, що впливають на активізацію інноваційної діяльності, й зведено їх у класифікаційні групи: техніко-економічних, організаційно-управлінських, політично-правових, соціально-психологічних чинників.

Обґрунтовано необхідність реалізації державної інноваційної політики та розроблено теоретико-методичні засади економічного механізму і формування на його основі інтегрованої моделі активізації інноваційної діяльності (рис. 1).

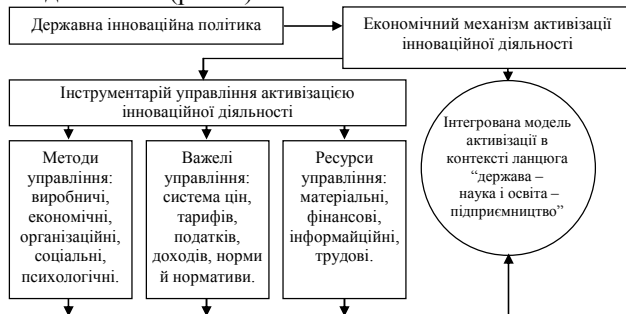

Рис. 1. Формування механізму управління інноваційними процесами та активізації інноваційної діяльності
Примітка: розроблено автором.

Використовуючи відповідний інструментарій управління (методи, важелі та ресурси), досвід, необхідні зусилля та інноваційний потенціал у контексті елементів єдиного ланцюга “держава–наука і освіта–підприємництво”, досягаємо поставленої мети – активізації інноваційної діяльності.

У другому розділі “Характеристика стану розвитку та активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування” проаналізовано сучасний стан і тенденції розвитку інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування, визначено фактори впливу на активізацію інноваційної діяльності, доведено першочергову необхідність оновлення виробничого потенціалу та продукції, виявлено їх вплив на якість, конкурентоспроможність та ефективність виробництва.

Сьогоднішній стан ринку сільськогосподарської техніки в Україні можна визначити як такий, що перебуває на стадії технічного, економічного і правового становлення. З кожним роком кількість тракторів, комбайнів та іншої сільгосптехніки зменшується (рис. 2), не відповідає технологічній потребі, а структура парку – нинішнім розмірам господарств.

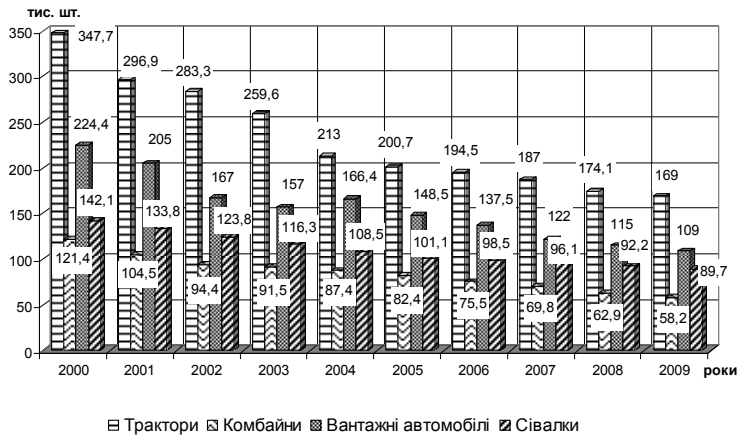

Рис. 2. Динаміка кількості основних видів техніки в сільськогосподарських підприємствах України за 2000–2009 рр.

Примітка: побудовано на основі даних Держкомстату України та Міністерства промислової політики про наявність техніки в сільському господарстві на початок 2010 р.

Як свідчать дані дослідження, інноваційна діяльність обстежених підприємств сільськогосподарського машинобудування не відповідає вимогам часу; більшість із них не проводять робіт, спрямованих на освоєння нової продукції та впровадження нових технологій. Окрім того,

триває зниження науково-технічного рівня виробництва, що негативно позначається на якості продукції, її конкурентоспроможності та обсягах реалізації.

Досліджуючи численні перепони, з якими стикаються вітчизняні підприємства при здійсненні інноваційної діяльності, за результатами анкетного опитування спеціалістів підприємств сільськогосподарського машинобудування виділено 10 основних факторів, рівень впливу яких на активізацію інноваційної діяльності визначено за допомогою методу безпосереднього експертного оцінювання. Із урахуванням обчислених коефіцієнтів значущості окремого досліджуваного фактора послідовність зростання значимості кожного з них набула вигляду: 1) недостатнє фінансування інновацій; 2) низький платоспроможний попит на інноваційну продукцію; 3) недосконалість вітчизняного законодавства та нормативно-технічної бази; 4) застарілість матеріально-технічної бази; 5) низький рівень маркетингового забезпечення; 6) незрілість інноваційної інфраструктури; 7) відсутність кваліфікованого персоналу та сучасних методів організації праці; 8) високий економічний ризик; 9) недостатнє матеріальне стимулювання; 10) неготовність до нововведень.

При розгляді питання оновлення продукції та виробничого потенціалу з'ясовано, що категорією виробництва й успішного функціонування підприємства в ринковому середовищі є забезпечення стабільності якості новоствореної продукції, яка визначається кваліфікацією персоналу, техніко-технологічним забезпеченням виробничого процесу.

Проаналізувавши необхідність оновлення машинно-тракторного парку, врахувавши сучасний стан сільськогосподарського машинобудування, визначено, що при загальному спаді виробництва сільськогосподарської техніки необхідно забезпечити інтенсивнішу підготовку виробництва машин малих серій і за рахунок власних коштів підприємств, що в сьогоденнішніх умовах потребує нових підходів до організації підготовки виробництва. Для вирішення даного завдання запропоновано такі рішення: спрощення інформаційних зв'язків системи підготовки виробництва; використання типових проектних рішень; автоматизація процесів створення і руху документації від конструктора до цеху з використанням персональних комп'ютерів; зсув етапу початку технологічної підготовки виробництва на етап конструкторської розробки нової продукції.

Доцільність оновлення продукції досліджуваних підприємств галузі економічно обґрунтовано на основі моделі комплексної оцінки планування інновацій і прийняття рішення про розроблення та освоєння випуску нової продукції. Прикладом послужив процес оновлення продукції ВАТ "ТекЗ". З'ясовано, що заміна наявного комплексу машин КС-6Б-БМ-6Б-ОГД-6А на новий комбайн КС6Б-10 "Тернопіль"

супроводжуватиметься здійсненням технічних, економічних, організаційних інновацій, які в кінцевому етапі позитивно впливатимуть на показники ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції порівняно з її зарубіжними аналогами.

У третьому розділі **”Формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств сільсько-господарського машинобудування”** окреслено концептуальні засади державної політики сприяння інноваційному розвитку та впровадження комплексної інноваційної стратегії, вдосконалено інструментарій щодо формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності, розроблено алгоритм побудови інтегрованої моделі активізації інноваційної діяльності в контексті ланцюга “держава–освіта і наука–підприємництво” й обґрунтовано необхідність удосконалення засобів інформаційного та маркетингового забезпечення в інноваційній інфраструктурі.

Без сформованої державної інноваційної політики досягти корінних змін у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняного сільсько-господарського машинобудування неможливо. Для забезпечення активізації інноваційної діяльності та формування ефективного інноваційного середовища запропоновано інтегровану модель, алгоритм побудови якої представлено на рис. 3.

Рис. 3. Інтегрована модель активізації інноваційної діяльності

Примітка: розроблено автором.

Власне така інтегрована модель активізації інноваційної діяльності, включаючи спільні зусилля основних елементів запропонованої тріади, спроможна забезпечити науковий, економічний та соціальний ефекти прогресивного розвитку інноваційного підприємництва і суспільства загалом.

Враховуючи складність і масштабність галузі, досягнення мети – активізації інноваційної діяльності й забезпечення інноваційного розвитку можливе за рахунок застосування державою комплексної інноваційної стратегії, в якій виділено наступні основні стратегічні напрями розвитку: освоєння нових видів конкурентноспроможної техніки; вдосконалення структури виробництва, розвиток потужностей; розвиток внутрішнього і зовнішнього ринків та їх інфраструктури; вдосконалення нормативно-правового забезпечення.

Рекомендовані напрями запропоновано фінансувати за рахунок коштів державного бюджету, власних коштів машинобудівних підприємств і залучених ресурсів фінансово-кредитної сфери. Для оптимізації фінансового забезпечення сформовано економіко-математичну модель максимізації вигоди від вкладених коштів у інноваційний розвиток підприємств сільськогосподарського машинобудування, критерієм оптимальності якої є величина отриманого прибутку за рахунок реалізації запропонованих напрямів:

$$Z = \sum_{i=1}^4 \sum_{j=1}^T E_{ij} \cdot (x_{ij} + y_{ij}) - \sum_{i=1}^4 \sum_{j=1}^T (1 + \frac{P_j}{100}) \cdot y_{ij} \rightarrow \max, \quad (1)$$

де Z – очікуваний прибуток; E_{ij} , $i = \overline{1,4}$, $j = \overline{1,T}$ – величина кількісної оцінки ефективності розподілу фінансових ресурсів в i -тий напрямок в j -му році; x_{ij} – кошти, що виділяють із держбюджету, та власні кошти підприємств на розвиток i -го напрямку в j -році; y_{ij} – залучені кошти (величина кредиту) для фінансування в i -го напрямку в j -му році під P_j % річних; $x_{ij} + y_{ij}$ – загальна сума коштів, що будуть виділені для i -го напрямку в j -му році.

Сформовано основні обмеження для даної моделі розподілу фінансових ресурсів за згаданими стратегічними напрямами інноваційного розвитку протягом T років:

– щодо забезпечення повного фінансування всіх напрямів згідно зі запланованою потребою:

$$\sum_{i=1}^4 (x_{ij} + y_{ij}) = b_j, \quad j = \overline{1,T}, \quad (2)$$

де b_j – загальна потреба у фінансових ресурсах для реалізації запропонованих напрямів активізації інноваційної діяльності;

– щодо забезпечення фінансування згідно з виділеними лімітами за рахунок коштів із держбюджету та власних коштів підприємств:

$$\sum_{j=1}^T x_{ij} = a_i^*, \quad i = \overline{1, 4}, \quad (3)$$

де a_i^* – ліміти фінансування для кожного із запропонованих напрямів за рахунок державного бюджету та власних коштів підприємств;
– щодо величини кредитів:

$$\sum_{j=1}^T y_{ij} = a_i - a_i^*, \quad i = \overline{1, 4}, \quad (4)$$

де a_i – максимальні потреби для фінансування кожного з напрямів інноваційного розвитку.

У даному випадку функція якості та всі задані обмеження – лінійні функції невідомих x_{ij} і y_{ij} . Використовуючи інструментарій лінійного програмування, знайдено невід’ємний план розподілу фінансових ресурсів x_{ij} і y_{ij} , за якого виконуються обмеження (2)–(4) і при цьому функція мети (1) отримує максимальне значення. Для отримання оптимального розв’язку цільової функції Z використані дані про заплановані обсяги фінансування за роками основних напрямів інноваційного розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування і пакет прикладних програм Microsoft Excel для їх опрацювання.

У процесі дослідження запропоновано механізм інноваційно-інфраструктурного забезпечення активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування. При формуванні інноваційної інфраструктури обґрунтовано доцільність об’єднання основних її елементів у три групи, серед яких виділяють: матеріально-технічну, ресурсну та загальносистемну складові, спроможні забезпечити розвиток і підтримку усіх стадій інноваційного процесу та позитивно впливати на активізацію інноваційної діяльності підприємств.

У контексті вдосконалення засобів інформаційного та маркетингового забезпечення активізації інноваційної діяльності в галузі сільськогосподарського машинобудування, з метою прогресивних змін і перетворень (структурних, технологічних, економічних, організаційно-правових, соціальних), підвищення рівня мотивації керівників та спеціалістів підприємств до впровадження сучасних інновацій і передового досвіду, обґрунтовано необхідність створення територіальних центрів інноваційного розвитку, діяльність яких сприятиме підвищенню ефективності й стабільності виробництва на основі освоєння досягнень науково-технічного прогресу, впровадження сучасних технологій виробництва сільськогосподарської техніки.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі узагальнено теоретичні аспекти та обґрунтовано шляхи науково-практичного розв'язання проблеми формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування. Отримані наукові результати та висновки можна звести до наступного:

1. На підставі системного аналізу сутності, структури, класифікаційних ознак і характеристик інноваційного процесу та інноваційної діяльності вивчено й узагальнено їх теоретико-концептуальні основи, розмежовано ці терміни і дано визначення активізації інноваційної діяльності, яка поєднує ці процеси. Дослідження загальних рис інноваційного процесу, еволюції теоретичних поглядів на структуру, послідовність і роль його окремих етапів у створенні та комерціалізації інновацій стали основою для побудови ланцюгової лінійно-функціональної моделі інноваційного процесу зі зворотним зв'язком, що служить об'єднуючою конструкцією основних її складових.

2. Обґрунтовано необхідність реалізації державної інноваційної політики та розроблено теоретико-методичні засади економічного механізму управління інноваційними процесами, на основі яких запропоновано формування інтегрованої моделі активізації інноваційної діяльності в контексті ланцюга “держава–наука і освіта–підприємництво”.

3. Встановлено, що інноваційна діяльність обстежених підприємств сільськогосподарського машинобудування не відповідає вимогам часу, більшість із них не проводять робіт, спрямованих на освоєння нової продукції та нових технологій, триває зниження науково-технічного рівня виробництва, що негативно позначається на якості продукції, обсягах реалізації та її конкурентоспроможності. Результати опитування дозволили виділити десять основних факторів впливу на активізацію інноваційної діяльності, зокрема: недостатнє фінансування інновацій; низький платоспроможний попит на інноваційну продукцію; недосконалість вітчизняного законодавства; застарілість матеріально-технічної бази; низький рівень маркетингового забезпечення; незрілість інноваційної інфраструктури; відсутність кваліфікованого персоналу та сучасних методів організації праці; високий економічний ризик; недостатнє матеріальне стимулювання; неготовність до нововведень.

4. Обґрунтовано необхідність оновлення продукції та виробничого потенціалу; визначено, що категорією успішного функціонування підприємства в ринковому середовищі є забезпечення стабільності якості новоствореної продукції, яка, своєю чергою, визначається кваліфікацією персоналу, техніко-технологічною базою виробничого процесу. Вдосконалено комплексний підхід до оцінки планування інновацій на підприємстві, що дозволить керівникам відповідних служб своєчасно приймати управлінські рішення в процесі розроблення і освоєння випуску

нової продукції. Запропоновано впровадження нових багатовекторних підходів до організації підготовки виробництва, зокрема: спрощення інформаційних зв'язків системи підготовки виробництва; використання типових проектних рішень; автоматизація процесів створення і руху документації від конструктора до цеху з використанням персональних комп'ютерів; зсув етапу початку технологічної підготовки виробництва на етап конструкторської розробки нової продукції, які сприяють скороченню термінів виробництва, покращенню якості та конкурентоспроможності нової продукції.

5. Для забезпечення активізації інноваційної діяльності та формування ефективного інноваційного середовища запропоновано модель управління, яка передбачає використання державою регуляторних важелів впливу в процесі планування, прогнозування, організації, координації та стимулювання інноваційної діяльності підприємств. Враховуючи складність і масштабність галузі, досягнення мети – активізації інноваційної діяльності, можливе за рахунок застосування державою комплексної інноваційної стратегії, в якій виділено наступні основні стратегічні напрями розвитку: освоєння нових видів конкурентоспроможної техніки; вдосконалення структури виробництва, розвиток потужностей; розвиток внутрішнього і зовнішнього ринків та їх інфраструктури; вдосконалення нормативно-правового забезпечення.

6. Для оптимального розподілу коштів за визначеними напрямками використано модель оптимізації процесу фінансування з урахуванням часового фактора. Із використанням інструментарію лінійного програмування знайдено такий невід'ємний план розподілу фінансових ресурсів, який задовольняє визначені обмеження, і при цьому функція мети (очікуваний прибуток) отримує максимальне значення.

7. В умовах активізації інноваційної діяльності запропоновано механізм інноваційно-інфраструктурного забезпечення підприємств галузі та розроблено рекомендації з формування інноваційної інфраструктури, виділені складові якої спроможні забезпечити розвиток і підтримку всіх стадій інноваційного процесу та позитивно впливати на активізацію інноваційної діяльності підприємств. Обґрунтовано необхідність створення територіальних центрів інноваційного розвитку (ЦІР), спроможних забезпечувати інноваційний розвиток виробництва, використовуючи наявну матеріально-технічну базу і науковий потенціал.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Малюта Л. Я. Інноваційний розвиток сільськогосподарського машинобудування в контексті ланцюга “держава–освіта і наука–підприємництво” / Л. Я. Малюта, Ю. Я. Вовк // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3 (28). – С. 153–161. – 0,54 д. а. [*Особистий внесок: обґрунтовано необхідність інноваційного розвитку підприємств в контексті ланцюга “держава–освіта і наука–підприємництво” – 0,3 д. а.*].
2. Малюта Л. Я. Забезпечення якості та конкурентоспроможності підприємства в сучасному ринковому просторі / Л. Я. Малюта // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : зб. наук. праць. Вип. V. – Івано-Франківськ, 2009. – С. 161–165. – 0,37 д. а.
3. Малюта Л. Я. Економічна безпека підприємств в умовах становлення ринкових відносин / Л. Я. Малюта // Економіка, фінанси, право. – 2008. – № 10. – С. 14–17. – 0,49 д. а.
4. Малюта Л. Я. Забезпечення якості продукції – необхідна умова підвищення конкурентоспроможності підприємства в сучасному ринковому просторі / Л. Я. Малюта // Економіка, фінанси, право. – 2008. – № 9. – С. 11–14. – 0,37 д. а.
5. Малюта Л. Я. Елементи енергетичної безпеки підприємств і підприємництва як умова стабільного розвитку та успішної діяльності регіонів у ринковій системі господарювання / Б. М. Андрушків, Л. Я. Малюта // Економіка і держава. – 2008. – № 1. – С. 9–12. – 0,41 д. а. [*Особистий внесок: обґрунтовано необхідність формування механізму управління безпекою підприємства – 0,3 д. а.*].
6. Малюта Л. Я. Забезпечення випуску нової конкурентоспроможної сільськогосподарської техніки – важливий напрямок розвитку АПК / Л. Я. Малюта // Галицький економічний вісник. – 2006. – № 2. – С. 136–138. – 0,25 д. а.
7. Малюта Л. Я. Зарубіжний досвід у визначенні ролі маркетингу при створенні нової техніки для сільського господарства / Л. Я. Малюта, В. Я. Мартиненко // Галицький економічний вісник. – 2005. – №1. – С. 3–6. – 0,27 д. а. [*Особистий внесок: обґрунтовано значення інноваційної активності, вихідної інформації, споживачів для забезпечення успіху фірми при освоєнні і виробництві нової продукції – 0,2 д. а.*].
8. Малюта Л. Я. Лізинг як важливий інструмент регулювання економічних відносин в галузі сільськогосподарського машинобудування / Л. Я. Малюта // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. Вип. 200 : в 4 т. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – Т. 2. – С. 560–565. – 0,38 д. а.
9. Малюта Л. Я. Проблеми організації підготовки виробництва на заводах сільськогосподарського машинобудування. / В. Я. Мартиненко,

Л. Я. Малюта // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2003. – № 3. – С. 23–26. – 0,36 д. а. [*Особистий внесок: обґрунтовано впровадження сучасних багатовекторних підходів до організації підготовки виробництва – 0,25 д. а.*].

10. Малюта Л. Я. Економічне обґрунтування використання змінних робочих органів бурякозбиральних машин в умовах реформування АПК / В. Я. Мартиненко, Л. Я. Малюта // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. Вип. 179. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2003. – С. 41–46. – 0,4 д. а. [*Особистий внесок: запропонована методика визначення основних техніко-економічних показників нової проекрованої машини КС-6Б, оснащеної ротаційно-вилчатыми і вібраційними викопуючими органами – 0,2 д. а.*].

Інші публікації, що додатково відображають результати дисертації

11. Малюта Л. Я. Прикладні аспекти ринку інновацій: [навч. посіб.] / Б. М. Андрушків, Л. М. Мельник, Л. Я. Малюта // Тернопіль : ТНТУ, 2010. – 160 с. – 6,75 д. а. [*Особистий внесок: теми: роль інноваційної активності у функціонуванні економічних систем, формування ринку інновацій, інноваційний потенціал підприємства, інноваційні науково-технічні структури – 2,3 д. а.*].

12. Малюта Л. Я. Формування інтегрованої моделі інноваційного розвитку сільськогосподарського машинобудування в контексті євроінтеграції / Л. Я. Малюта // Матеріали XIV наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя, 27–28 жовт. 2010 р. – Тернопіль : ТНТУ, 2010. – С. 11. – 0,075 д. а.

13. Малюта Л. Я. Формування організаційно-економічного середовища для активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування / Л. Я. Малюта // Соціально-економічні проблеми і держава : зб. наук. праць. – Тернопіль : Тернограф, 2010. – В. 1(3). – С. 71–76. – 0,4 д. а.

14. Малюта Л. Я. Кластеризація як засіб підвищення ефективності інноваційного розвитку в галузевих та регіональних розрізах / Л. Я. Малюта // Соціально-економічні проблеми і держава : зб. наук. праць. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [“Особливості організації менеджменту інноваційної діяльності в умовах регіону”], 27–28 лют. 2009 р. – Тернопіль : Тернограф, 2009. – В. 1(2). – С. 131–143. – 0,78 д. а.

15. Малюта Л. Я. Інноваційна складова економічної безпеки підприємства і підприємництва / Л. Я. Малюта // Матеріали всеукраїнської наукової конференції ТДТУ ім. І. Пулюя, 13–14 трав. 2009 р. – Тернопіль : ТДТУ, 2009. – С. 323. – 0,075 д. а.

16. Малюта Л. Я. Передумови переходу сільськогосподарського машинобудування на інноваційний шлях розвитку / Л. Я. Малюта // Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції [“Теоретична і прикладна економіка: задачі та перспективи”], 16–17 жовт. 2008 р. – Тернопіль : ТДТУ, 2008. – С. 154–155. – 0,16 д. а.

17. Малюта Л. Я. Формування основних засад функціонування вітчизняного ринку сільськогосподарської техніки / Л. Я. Малюта // Матеріали XII наукової конференції ТДТУ ім. І. Пулюя, 14–15 трав. 2008 р.). – Тернопіль : ТДТУ, 2008. – С. 259. – 0,075 д. а.

18. Малюта Л. Я. Шляхи забезпечення конкурентоспроможності підприємств сільськогосподарського машинобудування в умовах глобалізації / Л. Я. Малюта // Материалы международной научно-практической конференции [Стратегии развития Украины в глобальной среде], 26–28 октября 2007 г. – Симферополь : Изд. центр Крымского института бизнеса, 2007. – С. 23–25. – 0,19 д. а.

19. Малюта Л. Я. Економіко-математичне обґрунтування виробничих можливостей для випуску нової сільськогосподарської техніки / Л. Я. Малюта // Матеріали XI наукової конференції ТДТУ ім. І. Пулюя, 16–17 трав. 2007 р. – Тернопіль : ТДТУ, 2007. – С. 245. – 0,075 д. а.

20. Малюта Л. Я. Підготовка виробництва – важливий етап на шляху створення нової продукції в галузі сільськогосподарського машинобудування / Л. Я. Малюта // Матеріали X наукової конференції ТДТУ ім. І. Пулюя, 17–18 трав. 2006 р. – Тернопіль : ТДТУ, 2006. – С. 258. – 0,075 д. а.

21. Малюта Л. Я. Перспективи розвитку лізингу в процесі виробництва і використання сільськогосподарської техніки / Л. Я. Малюта // Матеріали IX наукової конференції ТДТУ ім. І. Пулюя, 12–13 трав. 2005 р. – Тернопіль : ТДТУ, 2005. – С. 209. – 0,075 д. а.

22. Малюта Л. Я. Вплив трансформації бурякоцукрового підкомплексу АПК на економіку підприємств сільськогосподарського машинобудування / В. Я. Мартиненко, Л. Я. Малюта // Матеріали VIII наукової конференції ТДТУ ім. І. Пулюя, 11–12 трав. 2004 р. – Тернопіль : ТДТУ, 2004. – С. 215. – 0,075 д. а. [*Особистий внесок: проаналізовано трансформаційні процеси в бурякоцукровому підкомплексі та їх вплив на діяльність підприємств сільгоспмашинобудування – 0,05 д. а.*].

23. Малюта Л. Я. Проблеми реструктуризації підприємств сільськогосподарського машинобудування / В. Я. Мартиненко, Л. Я. Малюта // Матеріали VII наукової конференції ТДТУ ім. І. Пулюя, 22–24 квіт. 2003 р. – Тернопіль : ТДТУ, 2003. – С. 232. – 0,075 д. а. [*Особистий внесок: обґрунтовано реструктуризацію підприємств сільськогосподарського машинобудування в умовах ринкових трансформацій – 0,05 д. а.*].

АНОТАЦІЯ

Малюта Л. Я. Економічний механізм активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Тернопіль, 2011.

Дисертаційну роботу присвячено вирішенню проблеми розроблення теоретичних положень та прикладних рекомендацій щодо формування механізму активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування.

У роботі висвітлено теоретико-методичні підходи до визначення сутності й значення інновацій в умовах розвитку конкурентного середовища. Проаналізовано сучасний стан і тенденції розвитку інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування, визначено фактори впливу на її активізацію, доведено першочергову необхідність оновлення виробничого потенціалу та продукції. Удосконалено інструментарій щодо формування економічного механізму активізації інноваційної діяльності, розроблено алгоритм побудови інтегрованої моделі активізації інноваційної діяльності в контексті ланцюга “держава–освіта і наука–підприємництво” та обґрунтовано необхідність удосконалення засобів інформаційного і маркетингового забезпечення в інноваційній інфраструктурі.

Ключові слова: інновація, інноваційний процес, активізація інноваційної діяльності, інноваційна інфраструктура, економічний механізм, управління.

АННОТАЦИЯ

Малюта Л. Я. Экономический механизм активизации инновационной деятельности предприятий сельскохозяйственного машиностроения. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности) – Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя, Тернополь, 2011.

Диссертация посвящена вопросам разработки теоретических положений и практических рекомендаций по формированию механизма активизации инновационной деятельности предприятий сельскохозяйственного машиностроения.

В первом разделе “Теоретические и практические аспекты активизации инновационной деятельности промышленных предприятий” раскрыты теоретико-методические подходы к определению сущности и значения инноваций в условиях развития конкурентной среды, углублено понимание терминов “инновация”, “инновационный процесс”, “инновационная деятельность”, “активизация инновационной деятельности”, показаны особенности моделирования, структуризации и организации инновационного процесса, осуществлена классификация факторов, влияющих на активизацию инновационной деятельности предприятий, исследован характер взаимосвязей инновационной политики государства и экономических механизмов содействия инновационной активности, а также развития новых инновационных структур.

Во втором разделе “Характеристика состояния развития и активизации инновационной деятельности предприятий сельскохозяйственного машиностроения” проанализировано современное состояние и тенденции развития инновационной деятельности предприятий сельскохозяйственного машиностроения; определено, что инновационная активность не соответствует требованиям времени, поскольку большинство из них не проводят работ, направленных на освоение новой продукции и новых технологий. Выделены десять главных факторов, которые имеют решающее влияние на активизацию инновационной деятельности. Доказано первоочередную необходимость обновления продукции и производственного потенциала предприятий, обосновано внедрение современных подходов к организации подготовки производства.

В третьем разделе “Формирование экономического механизма активизации инновационной деятельности предприятий сельскохозяйственного машиностроения” очерчены концептуальные основы государственной политики содействия инновационному развитию и внедрению комплексной инновационной стратегии, в которой выделены главные стратегические направления развития: освоение новых видов конкурентоспособной техники, усовершенствование структуры производства, развитие мощностей, развитие внутреннего и внешнего рынков и их инфраструктуры; усовершенствование нормативно-правового обеспечения. Для оптимального распределения средств по направлениям использована модель оптимизации процесса финансирования с учетом фактора времени; с помощью инструментария линейного программирования удалось найти такой неотъемлемый план распределения финансовых ресурсов, который удовлетворяет определенные ограничения и при этом функция цели (ожидаемая прибыль) получает максимальное значение. Разработан алгоритм построения интегрированной модели активизации инновационной

деятельности отечественных предприятий в контексте цепи: “государство–наука и образование–предпринимательство”. Обоснована необходимость усовершенствования средств информационного и маркетингового обеспечения в инновационной инфраструктуре, создания территориальных отраслевых центров инновационного развития для активизации инновационных процессов и формирования благоприятной конкурентной среды.

Ключевые слова: инновация, инновационный процесс, активизация инновационной деятельности, инновационная инфраструктура, экономический механизм, управление.

ANNOTATION

Malyuta L. Y. Economic mechanism of innovational activity of agricultural engineering enterprises. – Manuscript.

The thesis is submitted for the scientific degree of Candidate of Sciences (Economics), specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by the types of economic activities) – Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University, Ternopil, 2011.

The thesis is devoted to solving of the problem develop theoretical and applied recommendations dealing with the formation of mechanism of promotion of innovational activity of agricultural engineering enterprises.

The work touches upon the theoretical and methodological approaches to determination of the nature and importance of innovations in competitive environment conditions. The current state and trends of the development of innovative activity of agricultural machinery enterprises, the factors of influence on its activation are analysed, the paramount need to upgrade the manufacturing capacity and production is shown. Methods for the formation of the economic mechanism of innovative activity promotion, the algorithm of building an integrated model of innovative activities promotion in the context of the chain: the state–science and education–business and the necessity of improving information and marketing support in the innovation infrastructure are developed.

Key words: innovation, innovational process, activation of innovational activity, innovational infrastructure, economic mechanism, management.

Підписано до друку 01.12.2010. Формат 60×90 1/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-видав. арк. 0,89.
Тираж 100 прим. Замовлення №490.

* * * * *

Друк ПП Цимбал Л. Є.
Свідоцтво про реєстрацію № 926951 від 30.07.2009 р.
м. Тернопіль, просп. С. Бандери, 15.
тел. (0352) 52-52-50.